

Het gebied: Frieseveen en Vennebroek

Egbert Boekema

Inleiding en geschiedenis

Het Frieseveen en het Vennebroek hebben samen een oppervlakte van circa 80 hectare en liggen bij het Paterswoldermeer op de grens met Groningen, maar wel volledig in de Drentse gemeente Tynaarlo. Alternatieve namen zijn het ouderwetse Friesche Veen en Friese Veen, maar Frieseveen heeft mijn voorkeur; Paterswoldsemeer en Paterswoldermeer (stafkaart) worden ook beide gebruikt. Het Frieseveen is een grote, laaggelegen veenplas met aan de noordzijde moerasbos en enkele hooilanden en aan de zuidzijde een recent ontwikkeld moeras op voormalig weiland. De noordgrens is de Schipsloot langs de Meerweg, die werd aangelegd in 1911 als verbinding tussen Paterswolde en Haren. Tussen de weg en de Schipsloot ligt een waterkerende dijk, de Paterswolderdijk. Dit is ongeveer de provinciegrens. Het Vennebroek ligt wat hoger en bestaat uit een herenhuis, een complex van oprijlanen en wat houtsingels en is minder interessant dan het eigenlijke Frieseveen. De veenplas is ontstaan door vervening. Men is vanaf 1820 met de vervening van het Frieseveen begonnen (Van Slageren 1989). De plas bereikte enkele tientallen jaren later zijn huidige vorm. Daar waar het veen werd afgegraven, ontstond water met daartussen de legakkers waar het veen op werd gedroogd. Door erosie zijn sommige legakkers en eilandjes verdwenen. Het Frieseveen werd in het begin van de twintigste eeuw door P.A. Camphuis aangekocht. Uit de jaren twintig dateert een overzichtsfoto (figuur 1), genomen van de zuidwestzijde (Loosjes 1932). In 1908 liet Camphuis aan de westzijde een huis aan het

water bouwen, Weltevreden genoemd, dat er nog steeds staat (figuur 2). Het werd later ook wel bekend als het Zusterhuis omdat er verpleegsters gehuisvest werden van het Diakonessenhuis, een voorloper van het huidige Martinizekenhuis. Vanaf het huis loopt een betonnen steiger het meer in, zodat zwemmers niet over de modderige oever hoefden te lopen. Het huis staat er nog steeds, maar de verpleegsters zijn vertrokken. Ten noorden van het Zusterhuis staat tussen de bomen nog een zomerhuisje (het diaconessenhuisje) dat in de jaren dertig voor de zusters werd gebouwd en onlangs is opgeknapt.

Het Huis Vennebroek is gebouwd in 1848 door jonkheer Hooft van Iddekinge. Het bestaat ruwweg uit vier grote kamers beneden en vier grote kamers boven. Het huis en de tuin worden omringd door een hoefijzervormige gracht en is thans een privékantoor. Aan de westzijde van het Huis Vennebroek ligt een mooie vijver met ernaast een kantoor van Natuurmonumenten. Nadat Camphuis het Frieseveen had gekocht, werd in 1912 ook het landgoed Vennebroek verworven en sindsdien vormen ze een eenheid. Camphuis restaureerde het huis, dat nog lang in de familie bleef. De vrouw van de oudste zoon F.P.J. Camphuis bewoonde het huis tot haar dood in 1994. Omstreeks 1985 zijn het huis, het landgoed Vennebroek en het Frieseveen overgedragen aan Natuurmonumenten. Meer informatie over de geschiedenis van het Vennebroek en de bewoners is te vinden in Abrahamse (1988) en op www.wikipedia.nl. Na de overname door Natuurmonumenten is aan de zuidzijde het beheer in de zogenoemde

Figuur 1. De grote plas van het Frieseveen, gefotografeerd in noordoostelijke richting en genomen iets ten zuiden van huize Welgelegen (Loosjes 1932a). De foto's in dit boek, uit een reeks die heel Nederland besloeg, zijn genomen in de jaren twintig. Ver op de achtergrond staat een bomerij langs de Meerweg, die ook te zien is op andere foto's in Loosjes (1932b) en in een fotoarchief in Eelde. Aan de westzijde is een intacte rietkraag en middenin een klein eilandje. Het lijkt erop dat dit het eilandje is waarop het standbeeld stond voor huize Welgelegen (zie de witte punt!). Op de landtong rechts staat nu de vogelhut.

Figuur 2. Tweemaal uitzicht vanuit de vogelhut. Links in de zomer met huize Welgelegen en rechts in het vroege voorjaar met de aalscholverkolonie. In werkelijkheid sluiten beide opnames niet helemaal op elkaar aan en zit er ongeveer 300 meter tussen het huis en de kolonie. De elzenbomen net rechts van de steiger zijn de oudste van het Frieseveen.

Figuur 3. Blik op de Camphuispolder met op de voorgrond een halfhoge moerasvegetatie waarin onder andere lisdodde staat en achterin overjarig riet en dode populieren.

Camphuispolder veranderd. Deze polder bestond in feite al, maar de ringdijk werd verbeterd en de bemaling werd in 1994 stopgezet. Daardoor liep de polder onder en werd het een moeras. Over de zuidelijke dijk werd een nieuw pad aangelegd. Het moeras is aan de zuidzijde circa 300 meter breed, maar aan de noordoostzijde slechts enkele tientallen meters.

Vegetatie

Het landgoed Vennebroek bestaat uit enkele beuken- en eikenlanen met daartussen grasland. Voor het huis is een mooie vijver waaromheen de oudste bomen staan, zoals een tamme kastanje van circa 350 jaar oud met een omtrek van 4,7 meter. Ernaast staat een grote beuk met takken die zover doorbuigen dat ze de grond raken en weer wortel schieten. Bijzondere planten zijn er niet, maar interessant is wel dat er zich bijna 200 soorten paddenstoelen bevinden, waaronder de zeldzame avondroodstekelzwam.

Het noordelijke deel van het Frieseveen is bijna geheel met moerasbos dichtgegroeid. Vooral elzen geven de toon aan, in het centrale deel is ook wat rietland. Op de bij de vervening uitgespaarde legakkers groeide oorspronkelijk een schrale hoogveenvegetatie. Behalve gewone soorten, zoals dopheide, groeiden er klokjesgentiaan, vier soorten orchideeën, waaronder gevlekte en breedbladige orchidee, en de kievitsbloem. Wijlen Jo de Jonge (oud-secretaris van Avifauna Groningen) vertelde me dat de kievitsbloem ook in de nabijgelegen polders stond. Van schraallandplanten is weinig meer over, behalve op enkele hooilandjes midden in het gebied. Tot voor kort stond in de berm van het pad aan de zuidzijde nog veenreukgras, een typische schraallandplant, maar na de ophoging van het pad is dit niet meer teruggekomen. De plas is wat vorm betreft de laatste 80 jaar nauwelijks veranderd. Op een foto van Loosjes uit de jaren twintig is rechts de landtong herken-

baar waar nu de schuilhut staat (figuur 1). In het centrale deel van de plas groeien nauwelijks waterplanten, in de beschutte stroken water aan de noordzijde zijn uitgebreide velden met gele plomp en waterlelie. Om hiervan te kunnen genieten, is een tochtje met de roeiboot nodig vanaf café Friescheveen. In de Schipsloot, die in verbinding staat met het Noord Willemskanaal, groeien kikkerbeet, waterpest en hoornblad. Langs de oevers staat momenteel vrijwel geen riet meer, wel zijn er veel ruigtekruiden: koninginnenkruid, valeriaan, brandnetel en vooral harig wilgenroosje. In het voorjaar bloeit onder de bomen veel speenkruid en hier en daar een pol dotterbloemen. Vanaf 1918 was het Friescheveen in gebruik als vuilstort van de stad Groningen. Het betrof een strook van enkele honderden meters lang en 20-30 meter breed aan de zuidzijde van de plas. In 1930 is hieraan een einde gekomen toen men ging inzien dat het gebied uniek was. Het vuil is nooit verwijderd of voldoende afgedekt en is in de loop van de jaren met bos en ruigtekruiden bedekt geraakt. In de vele gaten kun je de oude emmers, geëmailleerde keteltjes en scherven zien zitten, vooral op plekken waar omgewaaide bomen met hun wortelkluit omhoog zijn gekomen. Vanwege de waardevolle begroeiing laat Natuurmonumenten de rommel in de ondergrond maar voor wat die is. Het moeras van de polder Camphuis is nog volop in ontwikkeling. Een zekerheid is dat de talrijke hoge dode bomen gaan omvallen (figuur 3). Misschien dat er wat elzen en wilgen voor terug gaan komen. Het moeras bestaat grotendeels uit een halfhoge vegetatie van moerasplanten, in de slootjes groeit krabbescheer (uitgezet?). In 2008 was er een sterke opkomst van riet en lisdodde.

Toegang

Een goede indruk van het Friescheveen is te krijgen door het slingerpad af te lopen, te beginnen bij café Friescheveen van Harry Dubois aan de Meerweg, en dan door te lopen tot aan de westingang van het Vennebroek bij landgoed De Braak (bekend van het ooievaarsnest). Zelf vind ik de

looprichting vanaf het Vennebroek gevoelsmatig interessanter omdat je dan in het begin geen last hebt van tegenlicht. Wie de mooiste stukjes vanaf het water wil zien, kan bij Dubois een roeiboot huren. Of je kunt tot een winter wachten waarin er weer eens ijs ligt, zoals in 2009. Vanaf de ijsbaan aan de westzijde kun je dan via een slootje zo het Friescheveen op schaatsen. Bij mooi glad ijs lijkt het heldere water onder het ijs pikzwart te zijn. Het noordwestelijke deel van het Friescheveen is voor mens en boten afgesloten. Een jaar of tien geleden legde Natuurmonumenten ook een plankenpad aan over een legakker aan de oostzijde. Dit pad is momenteel afgesloten omdat de hoge populieren die erlangs staan op omvallen staan of al omgevallen zijn.

Broedvogels

Het paradepaardje van het Friescheveen is de Aalscholver. In de omgeving van Groningen zitten nu overal Aalscholvers op kanalen, vijvers en plassen. Dit is een recent verschijnsel, want vóór 1980 zaten alleen op de grote meren, zoals het Zuidlaardermeer en het Paterswoldermeer, regelmatig wat vogels. Op de visplas Sassenhein-zuid (twee kilometer oostelijker gelegen en bijna even groot als het Friescheveen) zag ik in de jaren zeventig en tachtig tijdens een paar honderd bezoeken slechts tweemaal een Aalscholver. Een Aalscholver die Jo de Jonge op 10 mei 1942 zag, zal dus ook wel een toevalstreffer zijn geweest. Na 1980 is het snel gegaan met de verovering van het binnenland en het Friescheveen is een belangrijk gebied voor slapende Aalscholvers geworden (meer dan 400). Vanaf 1996 zit er ook een kolonie broedvogels, die de enige van Drenthe is. De kolonie zit in hoge elzen aan de noordwestzijde en is vanuit de vogelhut mooi te overzien (figuur 2). Vanaf 1996 (circa tien paren) is het aantal bijna ieder jaar toegenomen, met 81 bewoonde nesten in 2006 (Werkgroep Avifauna Drenthe 2007) en 89 in 2007 (pers. med. Jeroen Nienhuis). Aalscholvers jagen regelmatig in groepen van enkele tientallen vogels op vis in de plas het Friescheveen. Ze hebben een voorkeur

Zwarte Zwanen – Frieseveen – 3 april 2006

voor vissen van een bepaalde grootte (10-25 cm). Hierdoor komen in het Frieseveen alleen kleine en hele grote voorns voor. De tussenliggende klasse is volgens de Encyclopedie van Drenthe Online voor een belangrijk deel weggevisd (zie www.encyclopediedrenthe.nl/vissen).

Broedende watervogels moeten het vooral van het moeras hebben aangezien de oe-vervegetatie rond de grote plas beperkt is. Ter compensatie worden de laatste jaren midden op de plas twee vlotjes uitgelegd, waarop Visdieven zijn gaan broeden. In het moeras broeden Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend, eenmaal een Zwarte Zwaan, Watteral, Kievit, Tureluur, Blauwborst, Sprinkhaanzanger, Rietzanger, Bosrietzanger en Rietgors. De waterstand in het moeras wisselt een beetje. In een voorjaar stond die in mei ietsje hoger dan in april, met als gevolg dat een deel van de Sprinkhaanzangers weer

vertrok. Steltlopers lijken baat te hebben bij heel hoge waterstanden in de winter en het vroege voorjaar en een wat lagere waterstand in de loop van het broedseizoen. In de zomer van 2008 zat er een Snor te snorren, maar die heeft er vermoedelijk niet gebroed. De Fuut is al jaren broedvogel (tien exemplaren op 28 maart 1951, vijf paar op 1 april 1967), maar heeft weinig plek meer om te nestelen omdat het riet is verdwenen. Ze broeden vooral tussen in het water hangende takken van de wilgenbosjes langs de oevers. Het soms grote aantal roeiboten beperkte vroeger vooral in het zomerhalfjaar de aantallen watervogels, maar de Futen hebben daar ogenschijnlijk nooit last van gehad, ook vroeger niet toen er soms tientallen boten op een drukke Pinksterdag waren. De laatste jaren zijn Nijlgans, Grote Canadese Gans en Brandgans er als broedvogel bij gekomen aan de rustige noordwestzijde van de plas. Brandganzen met jon-

gen zoeken vaak de weilandjes bij de ijsbaan op, maar zijn de rest van het jaar schaars. Er zijn overdag soms meer dan tweehonderd Grote Canadese Ganzen in en rond de plas, ze maken in wisselende aantallen gebruik van de plas als slaappleaats en aantallen boven de 1000 vogels zijn geen uitzondering. Sinds 2005 ruien in het Frieseveen tientallen tot circa 100 exemplaren, net als ze in de Wolddeelen naast de visplas van Sassenhein doen, tegen de bebouwde kom van Haren aan. Het punt is dat ze zonder te vliegen van het weiland naar het water moeten kunnen. Bij het Frieseveen ligt een strook met bomen rond de hele plas, maar aan de noordwestkant is het rustiger. Er broeden ongeveer twee tot drie paar IJsvogels; ze zijn in het gehele gebied te zien, inclusief de slootjes in het moeras en de vijver voor huize Vennebroek.

Enkele tientallen jaren geleden moeten er regelmatig Zwarte Sterns in het Frieseveen hebben gebroed, net als op diverse andere plaatsen in de laaggelegen veengebieden rond de stad Groningen, zoals Sassenhein. De kolonie zat op krabbescheervelden in kleine petgaten aan de noordoostzijde van de plas. Haverschmidt noemt het Frieseveen als kolonie rond 1933, hoewel er in dat jaar niet werd gebroed (Baggerman 1956). De Rijksuniversiteit Groningen deed in de jaren 1948-1955 gedragsonderzoek aan de Zwarte Stern in onder andere het Frieseveen en Sassenhein. In de publicatie, waarvan mevrouw Bep Baggerman de eerste auteur is, wordt onder andere genoemd dat de sterns jaarlijks tussen 23 april en 1 mei terugkwamen (gemiddeld op 27 april) en dat de eerste eieren tussen 15 en 21 mei werden gelegd. Er werd echter niet in elk jaar gebroed, want in 1951, 1953 en 1954 waren er wel sterns maar geen nesten. Ook Rien Romijn zag in latere jaren broedende sterns, maar in de jaren 1963-1967 toen Jan Hulscher met studenten aan de zuidzijde zangvogels karteerde (zie verderop) was de Zwarte Stern al geen broedvogel meer. De Bergeend was in de jaren zestig, zeventig en tachtig vermoedelijk steeds broedvogel,

onder andere werden twee paartjes gezien op 6 mei 1967 en één paar op 30 april 1972. Na 2000 is de Bergeend verdwenen en wordt deze alleen nog sporadisch in de polder het Oosterland gezien. Andere verdwenen broedvogels zijn: de Nachtegaal met een tot twee paar in 1964-1967, de Wielewaal in 1964, 1965, 1966 en 1967, de Roek (broedvogel in 1963 en twee nesten in 1975) en vermoedelijk de Grauwe Klauwier (een paartje op 13 juni 1943, *Ardea* 33: 196). Onduidelijk is of er ooit Roerdompen hebben gebroed (waarneming 28 mei 1969).

Jan Hulscher inventariseerde samen met studenten biologie aan de Rijksuniversiteit Groningen de zuidzijde van het Frieseveen op zangvogels in de jaren 1963-1966. Ik heb in recente jaren (2005-2008) aan dezelfde kant zingende vogels genoteerd, zodat we een globale vergelijking van de aantallen kunnen maken (tabel 1). De boszone aan de zuidzijde is in de tussentijd niet al te veel veranderd, alleen wat hoger geworden. De rietzone in de plas is volledig verdwenen, maar daar is het moeras voor in de plaats gekomen. Er zijn duidelijke verliezers (Matkop en Grasmus) en winnaars (Kleine Bonte Specht en Blauwborst). Let ook even op de verhouding Zwartkop-Tuinfluit, die in 30-40 jaar volledig is omgedraaid. Ik weet nog goed dat we op jacht naar broedvogels in 'zwakke' atlasblokken in de jaren zeventig blij waren om in Zuidbroek een Zwartkop te scoren. Ze zitten tegenwoordig bijna overal.

Trekvogels

Het Frieseveen is in het winterhalfjaar aantrekkelijk voor drie groepen trekvogels, namelijk watervogels, moerasvogels en bosvogels. Op lange termijn gezien zijn de vier talrijkste eendensoorten: Wilde Eend, Smient, Slobeend en Kuifeend. Het lijkt erop dat er momenteel 's winters meer eenden zitten dan een jaar of 20-30 geleden. Dit heeft onder andere te maken met het feit dat er vroeger intensief met roeiboten op de grote plas werd gevist. Tot ver in het najaar (soms ook in de winter) waren bootjes met vissers aanwezig. Dat had negatieve

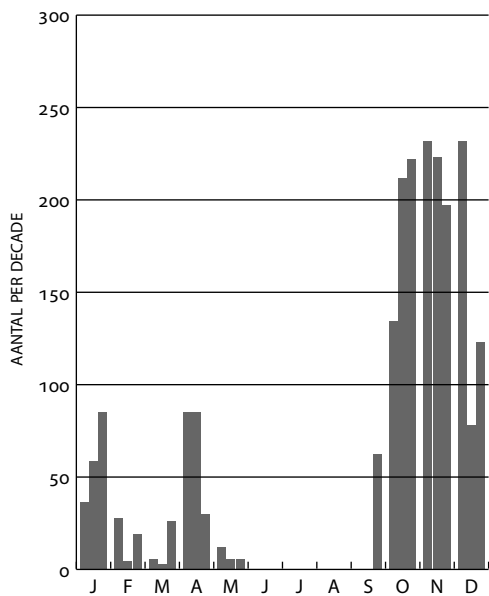
	1963	1964	1965	1966	2005	2006	2007/08
Afname							
Zomertortel	+	1	-	-	-	-	-
Matkop	5	3	4	3-4	2	1	1
Gekraagde Roodstaart	9	3	2-3	3-5	1	2	4
Grote Karekiet	1	-	-	-	-	-	-
Rietzanger	6	2	1	1-2	1	1	
Tuinfluitier	17	14-17	18-20	16	+	9	11
Spotvogel	-	-	1	1	-	-	-
Grasmus	13	4-7	7-9	8-10	3	5	4
Heggenmus	7	4	4-5	4-6	+	3	1
Geelgors	-	-	?	-	-	-	-
Wielewaal	+	-	?	-	-	-	-
Toename							
Kleine Bonte Specht	-	-	-	-	2	3	3
Grote Bonte Specht	-	-	-	-	2	3	3
Grote Lijster	+	1	+				
Roodborst	3	4	4	1	5	6	6
Blauwborst	-	-	-	-		1	2
Boomkruiper	-	?	1	1-2	2	7	3
Boomklever	-	-	-	-	+	2	2
Kleine Karekiet	7	2	4-6	1	4	11	7
Sprinkhaanzanger	-	-	-	1	4	1	2
Zwartkop	2	1?	1?	1-2	+	8	7
Vink	1	2	1	+	4	6	6
Rietgors	1	1	1-2	-	4	6	3
Gelijk/onduidelijk							
Koekoek	+	+	+	+			
Ransuil	1						
Koolmees	7	3-4	5-6	3-4	5-6	+	+
Pimpelmees	7	4	4	3	3	+	+
Staartmees	-	-	-	1	2	1	
Winterkoning	11	6	9	8	+	14	5
Zanglijster	6	4	2-3	3-4	+	7	7
Merel	16	6	9	6	+	12	9
Braamsluiper	6	2	1	1	+	3	4
Fitis	16	8-10	7	8	+	10	6
Tjiftjaf	12	6	2	7	+	7	8
Spreeuw	-	-	?	3	+	+	+
Gaai	?	1	1	-	+	+	+

Tabel 1. Aantallen broedvogels aan de zuidrand van het Frieseveen (de jaren zestig en recent).

gevolgen voor de aantallen watervogels op de plas. Relatief zijn er op het Frieseveen veel Slobeenden (soms meer dan 200, figuur 4). Van de Slobeend is bekend dat ze soms in kringetjes draaien om een opstijgende stroom water met voedsel te genereren. Het Frieseveen is behoorlijk diep en soms zwemmen groepjes van 10-30 vogels zo dicht op elkaar in het rond dat ze lastig individueel te tellen zijn. Er zijn ook andere vaste patronen. Wilde Eenden zitten al jaren heel graag in de dekking van laag overhangende bomen aan de westzijde (figuur 2, helemaal links), maar Smienten doen dat minder. Tafeleend, Wintertaling, Krakeend, Nonnetje, Brilduiker en Grote Zaagbek komen in lage aantallen voor.

Voor grote aantallen moerasvogels is het langgerekte moeras van het Frieseveen net even te klein. Het is ook geen goed steltlopergebied omdat er relatief weinig slik vrijkomt in de nazomer en omdat de vegetatie te hoog is. In het moeras zitten soms Watersnip en Witgatje. Het lijkt erop dat er steeds meer Waterrallen overwinteren. In de winter van 2007/2008 waren dat er circa vier. Waterhoentjes zijn talrijk in de nazomer en de vroege herfst (maximaal circa 30), maar ze verdwijnen in de winter. Meerkoeten zitten er het hele jaar door. Er zijn maximaal zeven Waterpiepers in het moeras gezien. Op de vlotjes in de plas en elders pleisteren soms Oeverlopers.

Het Frieseveen is in de wijde omgeving het gebied met de meeste elzen. De kleine roodbruine zaadjes zijn in de winter een belangrijke voedselbron voor kleine zangvogels. In de winter foerageren Sijzen en barsijszen voornamelijk in de bomen en Putters en Vinken op de grond waar de zaadjes door hun kleur gemakkelijk te vinden zijn. Het Frieseveen moet al lange tijd een goede plek zijn voor Sijzen, want aan de westzijde staan enkele hele hoge, oude elzenbomen (figuur 2). Op 28 december 1942 zag Jo de Jonge 30 Sijzen. In de jaren zeventig zaten er soms honderden. Het zwaartepunt is het moerasbos aan de noordwestzijde. Hoewel

Figuur 4. Maximale aantallen Slobeenden per decade, 55 positieve waarnemingen (op circa 150 bezoeken) van de schrijver, met enkele aanvullingen van waarneming.nl.

Putters in Noord-Nederland in de winter veel minder talrijk zijn dan in de nazomer, werden op 20 februari 1973 maar liefst 200 exemplaren gezien. In invasiejaren zijn barsijszen ook talrijk: op 18 december 2005 zaten er 290 barsijszen.

Soorten en zeldzame soorten

Het Frieseveen heeft met de omgeving erbij een heel gevarieerde vogelbevolking omdat het een afwisselend gebied is met oude oprijlanen, bos, moeras, rietland en open water. Het grenst aan een verwaarloosde kwekerij met coniferen, aan de open weilanden van de polders Lappenvoort en het Oosterland en aan de bebouwde kom van Paterswolde aan de zuid- en westzijde. Aan de overzijde van de doorgaande weg aan de westkant ligt het gebied De Braak, waar Ooievaar en Groene Specht broeden die regelmatig ook even bij het Frieseveen komen kijken. In de beste tijd van het jaar (april) is het mogelijk om circa 60 soorten in

circa drie tot vier uur tijd overdag en zonder telescoop te scoren, inclusief de naastgelegen polders, die deels in de provincie Groningen liggen en waar nog lage aantallen Kievit, Grutto en Veldleeuwerik broeden. Er zijn maar weinig andere plekken rond Groningen waar dit ook lukt; één ervan is het Glimmerbos en omgeving. Zelfs in de wintermaanden is een aantal van 40-45 normaal met recent 49 op 24 januari 2009 in een niet eens zo zachte winter.

Hoe meer biotoop, hoe meer kans op minder algemene soorten. De meest spectaculaire wintergast van de laatste jaren was de Zeearend, die in de namiddag regelmatig in bomen kwam pleisteren. De leukste soorten in het moeras uit recente jaren: Porseleinhoen, Kleinste Waterhoen (gehoord in 2006 en niet op de site gezet), Beflijster, Paapje en Baardmannetje (maximaal zeven in de winter 2008/2009) en voor het hele terrein Koereiger, Grote Zilverreiger, Visarend, Houtsnip, Pestvogel, Taigaboomkruiper, Witsluitbarmsijs en Roodpootvalk. Mijn mooiste waarneming was van twee Roodpootvalken op 11 mei 2008 die korte tijd boven het moeras vlogen. De dagen ervoor had ik ze in de Lauwersmeer mooi kunnen zien, dus de determinatie was geen punt. Toch denk je dan even, het zou ook leuk zijn om ze nog even met een Boomvalk te kunnen vergelijken. En op bestelling komt er een paar minuten later eentje langs! Soms zit het mee, soms zit het tegen. Op 2 augustus 1975 zaten maar liefst zeven Zwarte Ooievaars op de ijsbaan naast het Frieseveen (het Vogeljaar 23: 292). Deze groep haalde ook het Nieuwsblad van het Noorden, maar toen ik kwam kijken waren ze al vertrokken.

Conclusies

Het Frieseveen is een afwisselend gebied dat er door het beheer van Natuurmonumenten en de afnemende druk van roeiboten beter op is geworden. Omdat het kleinschalig is, blijft het een van de weinige gebieden waar je lekker kunt wandelen zonder last te hebben van verkeer (fietsers mogen niet over het dijkje). Er is goede hoop dat de

natuurwaarden nog wat kunnen worden uitgebouwd als de polders ten zuidoosten van het Frieseveen als natuurgebied worden ingericht. Er zijn plannen om van deze polders een moeras te maken.

Kortom, het Frieseveen is een mooi gebied om te vogelen en te genieten.

Dankzegging

Jan Hulscher wordt bedankt voor het beschikbaar stellen van tellingen uit de jaren zestig. Jeroen Nienhuis gaf kritisch commentaar en aanvullingen.

Literatuur

- Abrahamse, J. 1988. *Vennebroek en Friese Veen*. *Noorderbreedte* 88: 109-114.
- Baggerman, B., G.P. Baerends, H.S. Heikens & J.H. Mook 1956. *Observations on the behaviour of the Black Tern, Chlidonias n. niger (L.), in the breeding area*. *Ardea* 44: 1-71.
- Loosjes, A. 1932a. *Nederland in beeld, deel VIII. Overijssel en Drenthe in beeld*. Scheltema & Holkema. Amsterdam.
- Loosjes, A. 1932b. *Nederland in beeld, deel IV. Friesland en Groningen in beeld*. Scheltema & Holkema. Amsterdam.
- van Slageren, A.H. 1989. *Het Paterswoldsemeer. Ontstaan en ontwikkeling*. Harener historische reeks no. 6. Boekhandel Boomker. Haren.
- Werkgroep Avifauna Drenthe 2007. *Jaaroverzicht 2006*. Website www.avifaunadrenthe.nl.